

Ieslodzītās sievietes

*Izvilums no Desmitā vispārējā ziņojuma,
publicētā 2000. gadā*

levada komentāri

21. Dažos iepriekšējos ziņojumos Komiteja ir izklāstījusi principus, pēc kuriem tā vadās, strādājot dažādās brīvības atņemšanas vietās, tostarp policijas iecirkņos, cietumos, nelegālo imigrantu uzturēšanās iestādēs, psihiatriskajās iestādēs un nepilngadīgo brīvības atņemšanas vietās.

Komiteja iepriekš izklāstītos kritērijus attiecina gan uz sievietēm, gan uz vīriešiem, kam atņemta brīvība. Tomēr jāatzīmē, ka visās Eiropas Padomes dalībvalstīs ieslodzīto sieviešu īpatsvars brīvības atņemšanas iestādēs, salīdzinot ar vīriešiem, ir neliels. Atsevišķu iestāžu izveide sievietēm var sadārdzināt valstu izdevumus, tādēļ sievietes nereti tiek turētas nedaudzās vietās (bieži vien tālu no mājām vai vietas, kur dzīvo viņu apgādājamie bērni), telpās, kas sākotnēji iekārtotas (un dažreiz tiek kopīgi izmantotas) ieslodzītajiem vīriešiem. Šādā gadījumā īpaši jānodrošina tas, lai ieslodzītās sievietes tiktu turētas drošos un pieņemamos ieslodzījuma apstākļos.

Lai varētu uzskatāmi parādīt, kādu nozīmi Komiteja piešķir cietsirdīgas apiešanās novēršanai attiecībā pret ieslodzītajām sievietēm, tā nolēmusi veltīt šo Desmitā vispārējā ziņojuma nodaļu dažiem specifiskiem jautājumiem, kuriem tā šajā jomā pievērš uzmanību. Šādā veidā Komiteja cer nepārprotami parādīt nacionālajām varas institūcijām savu nostāju jautājumā par to, kā jāizturas pret ieslodzītajām sievietēm. Tāpat kā iepriekšējos gados **Komiteja būs pateicīga par komentāriem šīs būtiskās sadaļas sakarā.**

22. Uzreiz jānorāda, ka Komitejas bažas par šajā nodaļā identificētajām problēmām attiecas uz visām iespējamām brīvības atņemšanas vietām. Taču Komitejas pieredze liecina, ka vislielākajam fiziskās un/vai psiholoģiskās integritātes aizskaršanas riskam tiek pakļautas tikko aizturētās sievietes. Tādēļ īpaši vērtīgi jāseko, lai šajā stadijā tiktu ievēroti iepriekšējās nodaļās izklāstītie principi.

Komiteja atgādina, ka jebkuri standarti, kurus tā izstrādā šajā jomā, tikai papildina starptautiskajos instrumentos noteiktos standartus, tai skaitā Eiropas Cilvēktiesību konvencijā, Apvienoto Nāciju Konvencijā par bērna tiesībām, Apvienoto Nāciju Konvencijā par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu un Apvienoto Nāciju Principu apkopojumā par personu aizsardzību, kas ir jebkādā veidā aizturētas vai atrodas ieslodzījumā.

Jaukta dzimumu pārstāvība darbinieku kolektīvā

23. Kā akcentēts Devītajā vispārējā ziņojumā, jaukta dzimumu pārstāvība ir svarīgs aizsarglīdzeklis pret cietsirdīgu izturēšanos brīvības atņemšanas vietās. Vīriešu un sieviešu personāla klātbūtne labvēlīgi ietekmē gan iestādes atmosfēru, gan nedaudz pietuvina cietumu normālas dzīves apstākļiem.

Jaukta dzimumu pārstāvība personāla vidū ļauj veikt tādas uzdevumus, kuru veikšanai svarīgs ir personas dzimums, piemēram, pārmeklēšana. Šeit Komiteja vēlreiz atgādina, ka personas, kam atņemta brīvība, drīkst pārmeklēt tikai tā paša dzimuma darbinieki un ka jebkura pārmeklēšana, kurā ieslodzītajam ir jāizģērbjas, veicama tā, lai tas nenotiktu pretējā dzimuma darbinieku redzamības robežās.

Ieslodzīto sieviešu atsevišķa izmitināšana

24. Valsts pienākums ir garantēt personām, kurām atņemta brīvība, aizsardzību pret citu personu nodarīto kaitējumu. Komiteja ir dažreiz saskārusies ar sūdzībām par sieviešu savstarpēju vardarbību. Tomēr pārsvarā šādas sūdzības ir par ieslodzīto vīriešu vardarbību pret sievietēm (īpaši seksuāliem aizskārumiem, tostarp aizskarošiem seksuāla rakstura izteikumiem), kas sevišķi raksturīgi vietās, kur valsts nenodrošina ieslodzītajām sievietēm atsevišķu izmitināšanu, kur uzraudzību pamatā veiktu sieviešu kārtas personāls.

Principā sievietes, kurām atņemta brīvība, būtu fiziski jānošķir no telpām, kur mitinās tajā pašā iestādē izmitināti vīrieši. Taču dažas valstis ir sākušas ieviest praksi, ka pārus (ja abiem ir atņemta brīvība) izmitina kopā un ka cietumos notiek zināma veida kontaktēšanās starp dzimumiem. Komiteja atbalsta šādu progresīvu pieeju ar nosacījumu, ka iesaistītie ieslodzītie atbalsta šādu kārtību un tiek rūpīgi atlasīti un adekvāti uzraudzīti.

Vienlīdzīgas iespējas piedalīties nodarbībās

25. Sievietēm, kurām ir atņemta brīvība, ir jābūt iespējai uz vienlīdzības pamatiem ar vīriešiem nodarboties ar jēgpilnām aktivitātēm (darbs, apmācība, izglītība, sports utt.). Kā atzīmēts Komitejas pēdējā Vispārējā ziņojumā, tās delegācijas pārāk bieži saskaras ar to, ka ieslodzītajām sievietēm tiek piedāvātas nodarbošanās, kuras uzskata par „piemērotām” sievietēm (piemēram, šūšana vai rokdarbi), bet ieslodzītajiem vīriešiem vairāk tiek piedāvāta profesionāla rakstura apmācība.

Pēc Komitejas domām, šāda diskriminējoša attieksme var vienīgi nostiprināt esošos stereotipus par sieviešu sociālo lomu. Turklāt noteiktos apstākļos tas, ka sievietēm tiek liegta iespēja nodarboties ar režīma ietvaros pieejamajām aktivitātēm, varētu tikt kvalificēta kā pazemojoša attieksme.

Pirmsdzemdību un pēcdzemdību aprūpe

26. Ir jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu ieslodzītajām grūtniecēm nepieciešamo diētu, kurā ir jābūt daudz olbaltumvielām, augļiem un dārzeņiem.

27. Ikvienam ir skaidrs, ka bērniem nebūtu jādzimst cietumā, un ierastā prakse Eiropas Padomes dalībvalstīs ir tāda, ka attiecīgajā brīdī grūtnieces jāpārved uz slimnīcu ārpus cietuma.

Tomēr laiku pa laikam Komiteja saskaras ar gadījumiem, ka grūtnieces pieķēdē pie gultas vai kādas citas mēbeles, lai veiktu ginekoloģisku izmeklēšanu un/vai pieņemtu dzemdības. Šāda attieksme ir pilnīgi nepieņemama, un tā pavisam noteikti kvalificējama kā nehumāna un pazemojoša. Ir iespējams atrast un ir jāatrod citi drošības pasākumu veidi.

28. Daudzas sievietes, kas atrodas ieslodzījumā, ir vienīgās bērnu vai citu cilvēku apgādnieces, un šo personu labklājība var ciest sieviešu ieslodzījuma rezultātā.¹

Šajā kontekstā var diskutēt, vai ir iespējams, un, ja ir, cik ilgu laiku, ļaut jaundzimušajiem un mazgadīgiem bērniem palikt cietumā ar savām mātēm. Uz šo jautājumu atbildi rast nav viegli, jo, no vienas puses, cietums nav piemērots vide jaundzimušajiem un mazgadīgiem bērniem, bet, no otras puses, arī jaundzimušo piespiedu nošķiršana no mātēm ir ļoti nevēlama.

29. Komiteja ir pārliecināta, ka visos gadījumos ir jāvadās pēc bērna labklājības principa. Tas nozīmē, ka pirmsdzemdību un pēcdzemdību aprūpei ieslodzījumā ir jābūt tikpat kvalitatīvai kā sabiedrībā. Ja jaundzimušie un mazgadīgi bērni tiek turēti ieslodzījuma apstākļos, viņu aprūpe ir jāuztic sociālā darba un bērnu attīstības speciālistiem. Uzdevums šajā gadījumā ir radīt apstākļus, kuros primārais ir bērna intereses, tātad bērnam nav jāredz ieslodzījuma vieta, kā, piemēram, personāls uniformās un skanoši atslēgu saišķi.

Darbs organizējams tādā veidā, lai cietuma apstākļos augošie bērni varētu attīstīt savas kustību un izzināšanas spējas. Tātad viņiem ir nepieciešamas kvalitatīvas spēļu un fizisko nodarbību vietas un aprīkojums ieslodzījuma vietās. Tur, kur iespējams, jāļauj bērniem atstāt iestādi un dzīvot normālu dzīvi ārpus tās sienām.

Jānodrošina iespēja ģimenes locekļiem palīdzēt bērna aprūpē ārpus iestādes, piemēram, to var darīt tēvs. Ja šādu iespēju nav, vēlams iekārtot bērnu pirmsskolas audzināšanas iestādē. Šāds izkārtojums ļaus ieslodzītajām sievietēm lielākā mērā piedalīties cietuma darba un citās aktivitātēs.

Higiēnas un veselības jautājumi

30. Komiteja arī aicina pievērst uzmanību vairākiem higiēnas un veselības jautājumiem, kuros ieslodzīto sieviešu vajadzības ievērojami atšķiras no vīriešu vajadzībām.

31. Ir adekvāti jārisina sieviešu specifiskās **higiēnas** vajadzības. Īpaši svarīga ir sanitāro un mazgāšanās iespēju pieejamība, iespēja atbrīvoties no asiņainajām paketēm, kā arī nodrošinājums ar higiēnas priekšmetiem: sanitārajiem dvieļiņiem un tamponiem. Ja šādas pamatvajadzības netiek apmierinātas, ir pamats runāt par pazemojošu attieksmi.

32. Veselības aprūpei, kas tiek nodrošināta ieslodzītajām personām, ir jāatbilst tiem pašiem standartiem, kādi ir ārpus cietuma.

Saistībā ar ieslodzītajām sievietēm šī principa ievērošana nozīmē, ka veselības aprūpi nodrošina medicīnas speciālisti un medmāsas, kas speciāli apmācītas sieviešu veselības jautājumos, ieskaitot ginekoloģiju.

Turklāt ieslodzītajām sievietēm ir jābūt pieejamiem tādiem pašiem veselības aprūpes pakalpojumiem, kādi ir sabiedrībā, piemēram, krūts vai dzemdes vēža profilaktiskās pārbaudes.

¹ Sal. arī Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Rekomendācija 1469 (2000) par mātēm un bērniem cietumā.

Aprūpes vienlīdzības princips arī nozīmē, ka, tāpat kā sabiedrībā, brīvības atņemšanas vietās ir jānodrošina sievietes tiesības uz ķermeņa integritāti. Tā, piemēram, tāpat kā sievietēm brīvībā, kurām ir pieejami ‘avārijas’ kontraceptīvie līdzekļi un/vai citi aborta veidi vēlākās grūtniecības stadijās, arī ieslodzītajām sievietēm ir tiesības tos saņemt.

33. Principā ieslodzītajai personai, kas uzsākusi ārstniecības kursu pirms brīvības atņemšanas, ir jānodrošina iespēja to turpināt. Lai to realizētu, ir jāveicina, lai ieslodzījuma vietā būtu pilnībā nodrošināti ārsta parakstītie medikamenti.

Kas attiecas uz pretapaugļošanās tableti, ir jāpatur prātā, ka šo medikamentu izraksta ne tikai kontracepcijai, (bet arī, piemēram, lai atvieglotu sāpīgas menstruācijas). Tas, ka ieslodzītajām sievietēm ir maz iespēju palikt stāvoklī cietuma apstākļos, nav pietiekams iemesls, lai neļautu lietot šādu medikamentu.